

## Oponentní posudek k diplomové práci paní Bc. Karolíny Jindrákové

### „Vývoj genderového rozdělení práce v domácnosti v závislosti na socioekonomických faktorech“

Karolína Jindráková si pro svůj diplomový projekt zvolila téma genderového rozdělení práce v domácnosti v závislosti na socioekonomických faktorech a jeho vývoj. Cílem diplomové práce bylo ověření, jak socioekonomické faktory v České republice ovlivňují postavení a roli žen v domácnosti a jak ovlivňují sdílení práce v domácnosti mezi partnery. V teoretické části práce se autorka vymezuje základních pojmy gender, genderové role a stereotypy a nerovnosti, dále pak dělbě práce v domácnosti a faktory, které tuto dělbu práce ovlivňují. Nakonec se věnuje vývoji dělby práce v domácnosti mezi partnery od 60. do 70. let 20. století v Československu.

Použitou metodou byla sekundární analýza dat (bivariační analýzu a binární logistickou regresi). Z předložených výsledků analýzy vyplývá, že mezi lety 2013 a 2022 došlo k posunu směrem k rovnocennějšímu vnímání dělby práce v domácnosti mezi partnery. Zároveň nelze jednoznačně potvrdit, že měla na tento posun mezi lety 2020 a 2022 vliv pandemie Covid 19. Dále zjišťuje, že na dělbu práce v domácnosti mezi partnery mají vliv socioekonomické faktory pohlaví, vzdělání, rodinný stav a počet nezaopatřených dětí. Naopak věk, velikostní skupina obce a církev, náboženské vyznání vliv nemají.

Předložená diplomová práce reprezentuje díky kvantitativní analýze dat čistokrevnou statistiku a jako taková je v rámci diplomových prací obhajovaných na FHS UK spíše výjimkou. Chválím tedy odvalu, s jakou se studentka pustila do práce s daty a chválím také, že využila k analýze sekundární data, čímž získala vysokou reprezentativnost předkládaných výsledků. Na druhou stranu mi však v práci chyběl alespoň pokus o hlubší vhled do problematiky, pokus o interpretaci tak zásadních skoků v postojích ve společnosti. Přeci jen jsou některé výsledky až zarážející, k čemuž se dostanu později. Nicméně Karolína Jindráková limity kvantitativního výzkumu správně reflektuje („*Nevýhodou je rovněž nižší potenciál pro tvorbu nové teorie, neboť . . . pomocí kvantitativních výzkumů můžeme spíše ověřovat a porovnávat jednotlivé hypotézy . . .*“, s. 42).

Co se týče definování cílů práce, tyto studentka definuje zcela srozumitelně a přesně a jsou reflektovány také v samotném názvu diplomové práce. Pozitivně hodnotím také členění práce do kapitol, podkapitol a odstavců. Po formální stránce nelze příliš vytknout, chyb bylo minimálně, text byl srozumitelný a čtivý, tedy především v teoretické části práce. V analytické části práce text již tak čtivý nebyl, přičemž byly prakticky strojově popisovány tabulky s výsledky. Nutno podotknout, že recept na záživnou a čtivou interpretaci statistických výsledků v textu zná ovšem málokdo.

Ještě bych se ráda pozastavila u práce s odbornou literaturou. Je dobré se držet zavedených stylů (např. Harvard, APA, MLA). V textu by měli být autoři uvedeni v závorkách řazení podle abecedy, což bylo v textu víceméně uplatněno, ale ne všude - např. na straně 78 najdeme „(Maříková, 1999; Giddens, 2015; Nešporová, 2010)“. Dále by měla závorka s letopočtem následovat hned za jménem autora - např. na straně 77 „. . . to naznačuje rovněž Maříková, která . . . (1999, str. 66).“ Ale to jsou jen drobná doporučení do budoucna. Celkově formální stránku, jazykové zpracování práce i práci s odbornou literaturou hodnotím velmi dobře.

Velice pozitivně hodnotím teoretický základ práce, přičemž rešeršní část diplomové práce vnímám z celé práce nejpozitivněji. Studentka se hned v úvodu věnuje vymezení základních pojmů gender, genderové role a stereotypy a genderové nerovnosti. V další podkapitole prezentuje teoretická východiska související s dělbou práce v domácnosti. Zabývá se faktory ovlivňujícími dělbu domácích prací, představuje pojem tzv. druhé směny, věnuje se skloubení pracovního a rodinného života a péči o děti. V poslední podkapitole prezentuje vývoj dělby práce a postavení žen v domácnosti od normalizace po současnost. Co mi v práci poněkud schází, je více zahraniční odborné literatury, zejména pak aktuální literatury ze sousedních zemí (zejména z Německa), abychom získali nějaké srovnání.

Co se týče metodického postupu vypracování práce, hodnotím jej jako zdařilý. Cílem empirické části práce bylo ověření, jak socioekonomické faktory v České republice ovlivňují postavení a roli žen v domácnosti a jak ovlivňují sdílení práce v domácnosti mezi partnery. Použitou metodou byla sekundární

analýza dat v programu SPSS, kde byly pro analýzu dat využity dvourozměrná (bivariační) analýza a binární logistická regrese. Studentka pracovala se sekundárními daty z CVVM.

Analýza dat byla prováděna ve dvou fázích. V první se autorka zaměřuje na vývoj genderového rozdělení práce v čase. Výsledkem vcelku triviální analýzy jsou tabulky prezentující data z let 2013, 2016, 2020 a 2022. Tabulky jsou velice užitečný nástroj pro svou přehlednost a srozumitelnost. Autorka takto představuje vývoj v mínění populace v souvislosti s představami o tom, kdo by měl v rodině nakupovat, kdo vařit, kdo (finančně) zajišťovat domácnost, kdo pečovat o děti, kdo uklízet, kdo provádět opravy, kdo dohlížet na školní povinnosti a kroužky a kdo pečovat o nemocné příbuzné. Tuto část analýzy hodnotím jako výbornou, ale nutno podotknout, že se jedná vsutku o celkem banální práci s programem SPSS, navíc se sekundárními daty.

Co mne ale pozastavilo, byly výsledky, které z výzkumu vzešly. Na jejich základě jsem totiž získala pocit, že ve společnosti probíhá na relativně krátkém časovém úseku zásadní sociální změna či dokonce revoluce v představách o genderovém rozdělení domácích prací. Tak například v roce 2013 si 36,5 % mužů myslelo, že doma by měli uklízet oba stejně (a 46 % mužů si představovalo, že uklízet by měla spíše žena). Devět let na to se v roce 2022 již 54,6 % mužů domnívá, že uklízet mají oba stejně (a 34,4 % mužů, že uklízet má spíše žena). To představuje nárůst o 18,1 % směrem k rovnocennému přístupu. Podobně vysoké skoky jsou i v názorech na to, kdo má pečovat o děti, kdo má (finančně) zajišťovat domácnost, ale také např. kdo má doma vařit. Zatímco v roce 2013 se 22,3 % mužů a 29,8 % žen domnívalo, že doma mají vařit oba stejně, v roce 2022 je tomu již 44 % u mužů a 54,7 % žen. To znamená opravdu velký posun odpovědí k rovnocennějšímu rozdělení práce.

Dle výsledků dochází v průběhu posledních let k opouštění genderových stereotypů a k rovnocennějšímu pohledu na většinu domácích prací, což je velice zajímavý sociální fenomén a dle mého soudu zaslouží podrobnější zkoumání. Studentka si sice tento posun uvědomuje, ale věnuje se úvaze nad příčinami tohoto posunu velmi okrajově na str. 76. Jako hlavní příčinu uvádí s odkazem na Giddense rostoucí ekonomickou nezávislost žen, což je v případě ČR poněkud sporný výklad, neboť patříme k zemím, kde je jeden z nejvyšších rozdílů mezi platem mužů a žen (tzv. *gender pay gap* je u nás až 20 %) v Evropské unii (viz např. Tomáš Doseděl „*Proměna role vzdělávání v době čtvrté průmyslové revoluce*“).

Podle autorky mohou mít dále vliv rostoucí samostatnost žen či rostoucí požadavky na výběr partnera. Ano, tato vysvětlení by mohla být pravdivá, nicméně dle druhé části analýzy, ke které se za chvíli dostanu, nehraje socioekonomický faktor věku statisticky významnou roli. To znamená, že představy o úloze partnerů v domácnosti se posouvají směrem k rovnocennému podílu napříč věkovými kategoriemi, stejně tak u mladých, i u starších. Příliš se mi nezdá, že by se starší ženy začaly osamostatňovat či by uplatňovaly rostoucí požadavky na výběr partnera.

V druhé části analýzy se autorka věnuje zkoumání vlivu socioekonomických faktorů na genderové rozdělení práce v domácnosti, k čemuž využívá binární regresi. Závislou proměnou tvoří otázka, kdo by měl domácí práce vykonávat (kdo by měl vařit, nakupovat atd.) a nezávislou proměnou tvoří socioekonomické faktory pohlaví, věk, vzdělání, stav, náboženská příslušnost a počet nezaopatřených věcí. Autorka dobře popsala a zdůvodnila slučování kategorií odpovědí tak, aby za účelem použití binární regrese získala jen dvě odpovědi.

To vše je v pořádku. Spatřuji však poněkud problém ve vyhodnocení některých hypotéz. Tak např. u vzdělání zvolila referenční kategorii respondenty s vysokoškolským vzděláním. Například H5 definovala následovně: „*Lidé s dosaženým vyšším vzděláním preferují rovnocennější přístup k rozdělení práce v domácnosti*“ a v závěru práce ji vyhodnocuje takto: „*Vzhledem k tomu, že jsou tyto dvě kategorie (myšleno ZŠ a SŠ vzdělání – pozn. autora) srovnávány s kategorií respondentů s vysokoškolským vzděláním, nemůžeme s jistotou říci, že vysokoškoláci inklinují k rovnocenné dělbě domácích prací jen z toho důvodu, že respondenti s nižším dosaženým vzděláním ve srovnání s nimi inklinují k tradiční dělbě práce*“ (s. 75). Taková odpověď mi nepřijde zcela korektní.

Ten samý problém vznikl také u hypotézy H7 („*Bezdětní lidé upřednostňují rovnoměrné sdílení prací v domácnosti se svými partnery*“), přičemž referenční kategorií byli zvoleni svobodní. Ačkoli se potvrdilo, že respondenti s dvěma a více dětmi inklinují ve srovnání s bezdětnými k tradičnímu rozdělení prací v domácnosti, nebylo dle autorky možné jistě potvrdit, že bezdětní respondenti preferují

sdílet práce v domácnosti rovnoměrně. Také H8 („*Svobodní lidé preferují rovnocenné postavení i sdílení práce v domácnosti mezi partnery*“) se potýká se stejným problémem, neboť svobodní byli referenční kategorií.

Z devíti hypotéz bylo jednoznačně vyvráceno či potvrzeno celkem šest. Na druhou stranu, prezentované výsledky, jejich popis a interpretace přinášejí mnoho poznatků, díky nimž i bez ohledu na nemožnost jednoznačně vyvrátit či potvrdit některé hypotézy, získáváme celkovou představu o tom, jak konkrétní socioekonomické faktory ovlivňují mínění respondentů. Dozvídáme se mimo jiné, že zatímco některé socioekonomické faktory jako věk, místo bydliště či vyznání nemají na představy o rovnocenném rozdělení prací v domácnosti statisticky významný vliv, tak naopak zásadní vliv má především pohlaví, vzdělání, rodinný stav a počet dětí. Nejtradičnější pohled na rozdělení prací v domácnosti tak mají ženatí, vdaní a ovdovělí a také rodiny se dvěma a více dětmi, zatímco k největší rovnocennosti inklinují pochopitelně ženy.

Autorka v závěru správně upozorňuje na skutečnost, že přesné znění otázek převzatých z Českého sociálně vědního datového archivu, se ptá na ideální stav, tj. kdo by se měl daným činnostem v domácnosti věnovat, nikoli na skutečný stav věcí, tj. kdo v domácnosti tyto činnosti vykonává. Reflektuje tedy možnost, že skutečnost se může od výsledků analýzy lišit (s. 81).

Celkový přínos diplomové práce, závěry práce a jejich formulace, tedy až na dílčí výtky uvedené výše, hodnotím velmi dobře. Domnívám se, že studentka splnila cíle práce, které si vytyčila, a diplomová práce představuje odborný teoretický přínos. Můj celkový dojem z práce je velmi dobrý, vytkla však omezený rozsah práce. Celkem 81 stran textu je spíše málo, vezmeme-li v potaz, že na 8 stranách jsou velmi řídkým textem definovány indikátory a v práci nalezneme 18 tabulek či příloh. Práci by slušelo více rozpracovat zahraniční literaturu a také část teoretizující příčiny tak významného posunu, jehož jsme svědky. Z těchto důvodů navrhuji stupeň hodnocení velmi dobře.

S ohledem na získané výsledky související s velkým vlivem vzdělání, rodinného stav a počtu dětí na představy o rozdělení prací v domácnosti by se např. nabízelo pokusit se o další analýzu, kdy by se daly výsledky výzkumu do korelace s počtem vysokoškoláků v populaci, s poměrem sezdaných párů vůči svobodným mezi lety 2013 až 2022 či poměrem rodin s vyšším počtem dětí v domácnosti v rámci ČR vůči bezdětným. Zda například takto vysoký nárůst veřejného mínění směrem k rovnocennému rozdělení prací v domácnosti nesouvisí s tím, že roste poměr vysokoškoláků a středoškoláků vůči základnímu vzdělání. Je ale možné, že takovým posunem stojí něco zcela jiného, např. vliv sociálních sítí či ekonomické vlivy atd. To vše by stálo za to pokusit se rozklíčovat teoreticky či prakticky.

Během obhajoby budou položeny následující otázky:

1. Jaké navrhuje možnosti řešení vzniklé situace u H5, H7 a H8?
2. Jaké se domníváte, že jsou důvody, proč došlo k tak výraznému posunu veřejného mínění za tak relativně krátkou dobu?
3. Jak si vysvětlujete, že věk, na rozdíl od Vámi zmiňované teoretické literatury, nepředstavuje statisticky významný faktor (vyjma oprav v domácnosti)?
4. Jaká je situace v okolních zemích, zejména na Slovensku či v Německu? Je srovnatelná s ČR či odlišná? Existují na to aktuální studie?

Dle mého názoru diplomová práce jednoznačně splňuje požadavky na diplomovou práci, doporučuji ji k obhajobě a navrhuji stupeň hodnocení **velmi dobře**.

V Praze 23. srpna 2023

Mgr. Zuzana Velenská